

10. Sukhomlynskyi, V. O. (1988). Sto porad uchyteliu. K.: Radianska shkola., 310 s.
Typova osvitnia prohrama 1-2 klas. (ker. Shyian R. B.) URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf>
- Typova osvitnia prohrama 3-4 klas. (ker. Shyian R. B.) URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyyan.pdf>

Malakhivska Olha,
English teacher at the Stavriv Support Lyceum
with a preschool department, an elementary school and a gymnasium
Oknyansk settlement council of Podilsk district of Odesa region,
specialist of the highest qualification category, teacher-methodologist,
Stavrovo, Podilsky district, Odesa region,
Odesa, Ukraine
olgamalakhivskaa@gmail.com

USE OF INTERACTIVE TOOLS FOR ORGANIZING AN EFFECTIVE ENGLISH LESSON IN A PRIMARY SCHOOL (FROM WORK EXPERIENCE)

Abstract. *The article presents its own experience of implementing interactive exercises in English language classes, aimed at forming the skills of game and educational activities. A description of the use of LEGO technology is offered as an optimal tool that allows younger schoolchildren to learn a lot of important things and develop the skills they will need in later life in the form of an educational game. Various possibilities of using interactive equipment in the practical activities of the English language teacher are revealed.*

Key words: learning, English language, games, motivation, interactive, NUS.

Дата надходження до редакції: 1.03.2023 р.
© Малахівська О., 2023

Мітюхіна Віра Петрівна,
методист НМЛ початкової освіти кафедри дошкільної і початкової освіти
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,
Одеса, Україна

Боделан Ольга Русланівна,
кандидат психологічних наук,
директор Одеського ПНВК «Вільна школа «АСТР»,
Одеса, Україна

Черніс Олександр Семенович,
заступник директора Одеського ПНВК «Вільна школа «АСТР»,
Одеса, Україна

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ОЦІНЮВАННЯ ОСВІТНІХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ВАЛЬДОРСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. *Методи вальдорфської педагогіки є достатньо цікавими щодо дослідження багатьох аспектів педагогічної діяльності, але практичного досвіду, який підкреслює їх значущість у сфері підвищенні пізнавальної активності учнів та методів оцінювання їх навчальних досягнень, недостатньо. Тому актуальність дослідження зумовлено потребою об'єктивного аналізу досвіду експериментальних практичних педагогічних досліджень освітніх закладів з застосуванням вальдорфської педагогіки та доцільність і можливість використання результатів дослідження в діяльності Нової української школи.*

Від початку заснування вальдорфських шкіл в її концепції і основних принципах бальна оцінка не розглядалась, як мотивуючий чи стимулюючий засіб навчання.

Однак, питання розвитку пізнавальної активності та пізнавальної діяльності безпосередньо пов'язані з оцінюванням навчальних досягнень у вальдорфській школі і характеризують діяльність освітнього закладу.

У статті доведено, що розвиток мотивації, пізнавальної активності учнів, їх самостійність і соціальність, методи оцінюванням навчальних досягнень безпосередньо пов'язані зі створенням

вальдорфського освітнього середовища, яке містить у собі предметно-просторові, соціальні та психодідактичні аспекти.

Наголошено на доцільності використання досвіду вальдорфської школи щодо розвитку пізнавальної активності та методів оцінювання учнів для практичного застосування цього досвіду в Новій українській школі.

Ключові слова: вальдорфська педагогіка, антропософська педагогічна антропологія, особистість, навчальна мотивація, навчально-пізнавальна діяльність, оцінювання у вальдорфській школі, становлення особистості.

Понад століття вальдорфська педагогіка привертає увагу педагогічного суспільства та є об'єктом дискусії через відношення до її технологій, побудованих на підґрунті педагогічної антропології, виховання дітей з наданням вільної відповідальності, методів оцінювання, управління освітнім закладом та ще багато чого, що є надзвичайним в її сфері.

Все це знов і знов ставить перед педагогом питання і стимулює до проведення досліджень у тій чи іншій сфері педагогіки. Саме те, що вальдорфська педагогіка ґрунтується на антропософській педагогічній антропології, робить її універсальною та життєздатною у будь якій країні світу, відкриває нові перспективи дослідження (Педагогіка, спрямована у майбуття (до 100 річчя вальдорфської педагогіки, 2019). В Україні вальдорфська педагогіка пройшла певний шлях свого становлення, впевнено посіла місце у вітчизняній освіті і подальшому розвивається, вносячи яскравий колорит у педагогічну архітектуру. В освіті педагогічна антропологія має бути роз'яснювальною та дороговказною для педагогічної практики. Саме це педагоги Одеського ПНВК «Вільна школа «АСТР» застосовували при проведенні дослідно-експериментальної роботи за темою «Активізація пізнавальної діяльності учнів в умовах гуманізації навчально-виховного процесу засобами вальдорфської педагогіки». Дослідження проводились протягом п'яти років. Незважаючи на складні умови, стан пандемії та воєнний стан у країні, вальдорфська педагогіка витримала випробування; педагогічний процес продовжувався і продовжується; діти не втратили інтерес до навчання. Навпаки, пізнавальна активність дітей не зникла завдяки вмінням педагогів застосовувати сучасні технології та поєднувати їх з методами особистісно-орієнтованого підходу до кожного учня відповідно його віку та власним здібностям.

Під час дослідної роботи виникла необхідність у розробці цілісної системи предметних та логічних прийомів пізнавальної діяльності, які повинні бути сформовані при вивченні кожного навчального предмету. В таку систему мають бути внесені загальні прийоми пізнавальної діяльності, які засвоєні при роботі та в подальшому самостійно використовуються учнями під час аналізу всіх інших явищ. При існуючих навчальних планах та програмах, затверджених МОН України, виникає потреба в розвитку навчально-методичної бази – це й є основною метою дослідно-експериментальної роботи за даною темою.

Успіх процесу навчання значною мірою залежить від ставлення учнів до засвоєння знань, мотивів пізнавальної діяльності, інтересів і потреб. Активність у навчанні – це велика рушійна сила, яка відкриває розум і серце дитини для благотворного впливу науки. Пізнавальна активність, пізнавальний інтерес та пізнавальна діяльність учнів виявляються в їх готовності, прагненні до самостійної діяльності, глибокому переконанні в необхідності пізнання, творчого засвоєння знань, що знаходить вияв в усвідомленні мети діяльності, готовності школярів до енергійної діяльності й у самій безпосередній пізнавальній діяльності. В сучасній педагогічній практиці досліджується освітній потенціал вальдорфської педагогіки у формуванні самоефективності особистості, що урахує розглянуте питання та розширює межі дослідницької роботи.

Проблемі розвитку пізнавальної активності завжди приділяли пильну увагу багато психологів і педагогів. На сучасному етапі розвитку освіти проблема пізнавальної активності учнів потребує переосмислення з урахуванням реалій сьогодення, нових завдань шкільної освіти, спрямованих на виховання у зростаючому поколінні здібностей до пізнавальної діяльності, постійного та активного накопичення знань.

Слід підкреслити, що навчальний процес у вальдорфській школі спирається саме на внутрішні сили учня, його пізнавальну діяльність, вияв творчої активності та його психофізичні дані. Вальдорфський учитель, вивчаючи молодшого школяра, використовує специфічні засоби, за допомогою яких він може вдало впливати на дитину, формуючи найкращі якості особистості та сприяючи розвитку її пізнавальної активності та всебічному гармонійному розвитку взагалі. Як приклад можна взяти моральні історії, які вчитель розповідає дітям тоді, коли треба донести до дитини, що в якомусь випадку вона зробила щось не те, що потрібно. Не «читати нотації та моралі», а саме розповісти історію про якусь птаху, яка жила собі в зграї та дуже загордилася тим, що співає краще за всіх інших ось вона

й залишилася на самоті, бо ніхто не бажав з нею разом співати. І дитина, яка загордилася своїми успіхами, впізнає себе в цьому образі дуже легко. І не знадобиться її сварити та говорити: «Ось ті який негідний!». Створення образу й спонукає дитину підвищувати свій пізнавальний інтерес та ставати ще кращою людиною!

Особистісно-орієнтований підхід до дитини у вальдорфській школі передбачає розвиток активності та самостійності дітей як основу для переходу від навчання до самоосвіти, як найважливішу умову самореалізації людини, що забезпечується, зокрема, побудовою процесу пізнання таким чином, що учні вивчають факти, явища, їх властивості не в готовому вигляді, а ніби «створюючи заново», розглядаючи кожне нове явище або предмет з різних боків.

Міждисциплінарне вивчення предметів із першого класу, врахування вікових особливостей дітей та навчання епохами (модулями) дозволяє привити їм цілісний погляд на світ, що допомагає їм самостійно відкривати складні зв'язки між явищами природи. Ретельно дотримується баланс між отриманням практичних навичок роботи в саду, майстерні, опануванням різними видами мистецтва (музикою, театром, живописом), технічними та природними дисциплінами.

Таким чином, у початковій школі закладається вагомий фундамент знань та досвіду, на якому будується освіта в середній школі. На цій стадії педагогіка Р. Штайнера намагається розвивати в дитині такі якості, як емоційна зрілість, ініціатива і творчий підхід до справи, здоровий глузд і загострення почуття відповідальності. Вальдорфська педагогіка пропонує дитині такий спосіб пізнання світу, який би розвивав в учневі почуття причетності до всього, що відбувається навколо нього. Зміст освіти орієнтується на потреби кожної вікової групи і сприяє духовно-душевно-тілесному розвитку учнів.

В умовах нинішнього розвитку різноманітних методик, вальдорфська педагогіка – одна з альтернативних методичних систем, яка наряду з системою Нової української школи, втілює в освітній процес ідеї розвитку особистості дитини, врахування вікових особливостей, розвиток мотивації до навчальної діяльності та намагається досягнути того, щоб дитина справді ХОТІЛА вчитися, щоб кожен день у школі дійсно був для неї святом (Мітюхіна, 2018).

Як казав відомий Марк Твен: «Я не хочу, щоби ходження до школи заважало моїй освіті...». Саме активізація пізнавальної діяльності учнів сприяє тому, щоби дитина стала справжнім винахідником, справжнім творцем своєї долі!

Саме це й є метою експериментально-дослідницької діяльності ПНВК «Вільна школа «АСТР»: апробація та експериментальне підтвердження ефективності організаційно-педагогічних умов освітнього середовища щодо активізації пізнавальної діяльності учнів в умовах гуманізації навчально-виховного процесу засобами вальдорфської педагогіки.

Це питання дуже актуальне в сучасній школі, оскільки зараз особливо гостро стоїть питання про перевантаження учнів, про втрату інтересу до навчання, про небажання ходити до школи та про психотравмуючі фактори, які супроводжують процес навчання.

Досвід роботи за методами викладання навчального матеріалу у вальдорфській школі, разом з творчим підходом до підготовки уроків, дозволяють по-новому розглянути проблему розвитку пізнавальної активності та розробити конкретні шляхи для набуття навичок самостійної усвідомленої пізнавальної діяльності учнів, яка відрізняється глибокими внутрішніми мотивами та високим рівнем активності.

В ході експериментально-дослідницької діяльності колективом підтвердилась висунута гіпотеза про вплив на розвиток пізнавального інтересу та пізнавальної активності таких факторів, як створення освітнього середовища вальдорфських шкіл: предметно-просторового, соціального та психодидактичного; проблемного навчання, самостійних та творчих робіт учнів, диференційований підхід до учнів. Отримані результати експериментальної діяльності підтверджуються низкою інших досліджень (Мітюхіна, 2022).

Звісно, що розвиток пізнавального інтересу та пізнавальної активності має вплив на навчальні досягнення учнів. Досягнення учнів у вальдорфській школі до 9-го класу не оцінюються в балах. У вальдорфській школі класний учитель супроводжує учнів від першого до 8-го класу, викладає в цьому класі більшість предметів і тісно співпрацює з другими вчителями-спеціалістами (музика, іноземна мова, рукоділля, евритмія, рецитація тощо). Класний вчитель з іншими колегами та шкільним психологом стежать за загальним розвитком учня й інформують батьків про успішність та можливі ускладнення у розвитку їхньої дитини.

Відповідно до Наказу МОНУ № 289 від 1 квітня 2022р. основними видами оцінювання результатів навчання учнів, що проводяться закладом, є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне. За вибором закладу оцінювання може здійснюватися за системою, визначеною законодавством або за власною шкалою. Свідоцтво досягнень відображає результати навчальних досягнень учня/учениці

з переліку предметів та інтегрованих курсів, визначених освітньою програмою закладу освіти. Надана форма Свідоцтва досягнень є орієнтовною, перелік предметів та інтегрованих курсів визначається закладом освіти відповідно до затвердженої освітньої програми (Наказ МОНУ № 289, 2022).

Любов до порівняння, напевно, одна з давніх особливостей людської натури. Потреба порівнювати (один предмет з іншим, себе із сусідом) зіграла чималу роль в еволюції людини, ставши основним стимулом прогресу. Але якщо є така потреба, виходить, повинен бути визначений еквівалент, якась шкала цінностей. Людство розвивалося і, нарешті, побачило необхідність виражати результат порівняння абстрагованими від самого процесу цифрами, що сьогодні називаються балами. Сьогодні без балів неможливо уявити собі жоден навчальний заклад. Бал – це міра престижу, часом від нього залежить кар'єра, місце людини на сходинках соціальної ієрархії.

Але, як відомо, поруч з еволюційним процесом завжди йде протилежний. Поступово стирається мета бальної системи – зважувати, порівнювати з визначним еталоном рівень і глибину знань. Бали все частіше перетворюються в абстракцію, стають критерієм практичності, уміння вчасно зайняти своє «місце під Сонцем». На жаль, про це добре знають наші старшокласники і студенти. Ця негативна тенденція особливо шкідлива для маленьких дітей, у яких потреба у справедливості виражається безпосередньо й загострено, а позитивна оцінка свого становлення як особистості не менш важлива, чим повітря або гарне харчування.

Учителі, звертаючись до проблеми гуманізації освіти, завжди стикалися з питанням удосконалення оцінної системи, виходячи з демократичних засад шкільної справи (Іонова, 2000).

Місце системи оцінювання в розвитку освітньої системи унікально, тому що саме вона є найбільш очевидним інтегруючим фактором шкільного освітнього простору, основним засобом діагностики проблем навчання і здійснення зворотного зв'язку, а також найбільше ясно втілює в собі принципи, що покладені в основу освітнього процесу в цілому. При цьому під системою оцінювання розуміється не тільки та шкала, що використовується при виставленні оцінок і моменти, у які оцінки прийнято виставляти, але в цілому механізм здійснення контрольної-діагностичного зв'язку між учителем, учнем і батьками з приводу успішності освітнього процесу. Таким чином, на сьогодні у педагогічному середовищі прийшли до *формуального оцінювання*.

Дійсно, бальна система – це не панацея. Здійснення поточного контролю може бути побудоване не тільки на балах. Адже найважливіше, як для батьків, так для учнів і самих учителів, – це чітке усвідомлення того, як дитина сприймає навчальний матеріал, як вона працювала у робочому зошиті, наскільки вона була самостійною і т.д. Для цього в навчально-виховному комплексі «Вільна школа «АСТР» розроблена система Щоденників «Доблесті й честі», які заповнюються вчителями протягом усього року, де відзначається те, що і як учень одержав, засвоїв на даному предметі, як він соціально працював у колективі, наскільки його робота була творчою тощо. Щоденник заповнюється класним вчителем і всіма вчителями-спеціалістами, що працюють у даному класі. Одержуючи такий «Щоденник» наприкінці навчального року та маючи можливість заглянути у нього протягом усього навчального року, батьки знаходять повну картину успіхів своєї дитини в школі у навчанні і вихованні – від порівняльних графіків успішності поточних контрольних робіт до повної розгорнутої характеристики учня.

Дуже важливо, щоб дитина наприкінці кожного навчального року одержала не абстрактний табель з оцінками, а те, що буде близьким і зрозумілим їй самій.

У вальдорфських школах немає оцінок у традиційному розумінні цього слова. Звичайно, більше всього це є проблемою для батьків.

Будь який вчитель, закінчивши свою роботу (після кожного уроку, після завершення епохи або наприкінці навчального року), повинний підбити підсумок: якою була моя робота як вчителя, які були при цьому діти.

Наприкінці навчального року кожен учень вальдорфської школи замість традиційного табелю успішності одержує свою характеристику, де вчитель у вільній формі підводить підсумки року. Однак при складанні характеристики необхідно враховувати вікові й психологічні особливості дітей. Характеристика дітей до 12 років і характеристика підлітків значно розрізняються. І хоча структура характеристики в будь-якому віці залишається визначеною, є розходження в тому, до кого характеристика звернена – якщо до 6 класу вчитель звертається до дитини опосередковано через батьків, то після 6 класу – безпосередньо до неї безпосередньо. Це не безвідносне повідомлення про успіхи дитини, а відображення реальності, пережитої дитиною протягом року.

Триступенева структура підсумкової характеристики «дихає ритмом» освітнього процесу (Steiner, 1990).

У першій частині вчитель коротко перелічує основні напрямки, зміст навчальної програми даного класу, загальні успіхи і досягнення класу в навчальному році.

Друга частина характеристики присвячена самій дитині – її досягненням, успіхам, удачам і невдачам. Тут є висловлення і класного учителя, і вчителів-спеціалістів. Уся характеристика написана в стилі полюбовного гумору так, щоб дитина, навіть якщо в неї і не все вийшло, бачила: її завжди готові підтримати і допомогти.

У третій частині дитині задається перспектива на майбутнє – коротко передається інформація про предмети, що будуть вивчатися у наступному році.

От приклад характеристик для учнів молодшої і середньої школи:

ХАРАКТЕРИСТИКА **учениці 2 класу .....**

От і пройшов другий навчальний рік. Не все, звичайно, було просто: і математика далеко не та, що в першому класі, і улюблена українська мова вже стала не просто розмовою.

Цього року ми разом довідалися багато нового: продовжувалися чарівні історії про гномів і ельфів на епохах мови, чудеса таблиць множення з їх внутрішніми закономірностями на математиці. А як ми навчилися грати на флейтах! Тут і звичайні мелодії, і канони, і багатоголосся... Для другого класу – це просте чудо!

А які роботи виходили у нас на живопису! Дійсні шедеври! А головне – це те, що ми продовжуємо бути єдиним цілим, єдиним класом, це ж так здорово!

Лера, безумовно, молодець. З першого дня в новому навчальному році вона включилася в роботу, і фраза: «Ну, давайте учитися!» не сходила з її вуст до кінця року.

Лера легко і швидко опановує знаннями. Її зошити, як і раніше, акуратні.

Лера домоглася гарних успіхів і в математиці, і в українській мові.

На уроках англійської мови Лера працює добре, старається і відмінно засвоює матеріал.

На музиці Лера бере активну участь в уроці. Опанувавши флейту, виконує усі завдання вчителя.

Сподіваюся, що за літо Валерія добре відпочине і зі свіжими силами вступить на шлях третього класу, адже там нас очікує багато цікавого: і чудесні перекази Старого Завіту, найцікавіші давні народні ремесла, і випічка хліба, і будівництво будинку, і багато чого іншого!

Щасливого відпочинку і до зустрічі в третьому класі!

класний вчитель.....

ХАРАКТЕРИСТИКА **учня 7 класу .....**

Цього року ти зробив перший крок у доросле життя і, напевно, сам відчув це. Мені було дуже приємно працювати з тобою.

Ми разом довідалися багато нового. Обпікалися кислотою на хімії, змішували усе, що могли, підривали і підпалювали. Замислювалися над дослідами на фізиці, відкривали нові континенти на географії, потоваришували (сподіваюся!) з картою. На історії ми попадали в холодні феодальні замки, бачили багаття Інквізиції, прожили життя багатьох великих людей, а потім могли відчувати себе Королями і Королевами в класному спектаклі.

А чого коштували наші вправлення на уроках української мови! Усі ці дієприкметники і дієприслівники, правопис прислівників і прийменників, сполучники й частки. Але ви були молодці і наполегливо працювали весь рік.

Мене радували твої обмірковані відповіді на уроках історії й астрономії, твоє уміння самостійно мислити і робити висновки. Спасибі за активну роботу. Хотілося б, щоб ти більш уваги приділив російській і українській мовам у плані грамотності. Нехай тебе не залишає бажання грати на флейті, це дуже цікаво і корисно. Бажаю тобі більше сміливості в спілкуванні з хлопцями. Вони це зрозуміють, якого чудового друга можуть придбати у твоїй особі.

У наступному році нас чекають нові цікаві відкриття і напружена праця. Я сподіваюся, що ти будеш працювати ще наполегливіше і серйозніше.

класний вчитель.....

Разом з такою характеристикою вручається адресоване кожній конкретній дитині висловлення (частіше поетичне), що повинне служити лейтмотивом, девізом протягом усього наступного року, даючи індивідуальності дитини потрібний напрям.

Учитель, що уважно вдивляється в сутність кожного учня, у його здібності й недоліки, звичайно добре почуває, яка «дороговказна» ідея зможе благотворно вплинути на розвиток дитини. Для цієї мети вірші можна підібрати в літературі, але серед готових сентенцій і поетичних висловів нелегко знайти підходящі за формою, у яких потрібна ідея була б виражена наочно й образно так, як це потрібно для

дитячого віку. Так учитель стає перед необхідністю скласти відповідний для даної дитини вірш своїми силами, при цьому він може за допомогою віршованого розміру, ритму й вибору звуків відобразити особливості даного учня: для кожного темпераменту, будь-якої індивідуальної схильності мається відповідність у мовному ритмі віршів.

Є два протилежних варіанти підбора побажань, і обидва вони виправдовують себе. Перший варіант – «лікування подібного подібним». Так само, як ми, учителі, займаємося вихованням темпераменту наших дітей – від подібного до подібного, тобто «клин клином вибивають». Ми знаходимо такі висловлення, де дитина може впізнати себе відразу. Взагалі, написати поетичне виречення для дитини з якою-небудь односторонністю розвитку або для «важкої» дитини буває набагато легше, ніж для всебічно обдарованої, гармонійної особистості, що не має явних недоліків.

У дитині завжди можна знайти щось позитивне, схоже з тим, що виражає ніжний вітерець, спокійне море, яскраве сонечко. Але, нажаль, у наш неспокійний час, коли велика частина дітей уже народжується зі схильністю до гіперактивності, неврастенії, у тих висловленнях, що ми надаємо дітям, повинні міститися терапевтичні думки та ідеї.

Отут і приходиться на допомогу другий варіант підбора висловлень: варіант позитивної протилежності. Наприклад, для гіперактивних, гучних дітей необхідно знайти будь-що спокійне, ласкаве (спокійне море, квітка, що засипає), щоб саме це й було основною його «настановою» на наступний рік. «Суперсплячим» дітям – навпаки: вірші про підбадьорливий ранок, веселого стрижа, швидке джерело і т.д. Ось приклад таких виречень:

<p>Для ледачих, до виховання волі <i>Ми з татом будемо хату, із мамою полем грядки. Люблю працювати завзято, учуся читати книжки. Не можу, не хочу й хвилини в нудному безділлі прожити. Хвилини – маленькі краплини, а з крапель струмочок біжить. Струмочки зіллються в потічки і повинні лине ріка. Хай праця моя невеличка, вона мені люба й така. Я буду трудитись, як тато, як мама моя молода.</i></p>	<p>Буйним холерикам <i>Спи, малесенький синочку, Спочивай уже, дзвіночку, Люляй, завтра буде день, Подарує нам пісень І нові повільномовки, А лошаткові – підковки, Полю – стиглий колосок, Пісні – чистий голосок, Кізиці – сіна дві копиці, Хай тобі щось гарне сниться.</i></p>
<p>Флегматикам <i>Вітер-вітер-вітерець Залетів під комірець, Комірець Миколи, Як ішов до школи. Вітер-вітер-вітерець, Жартівливий пустунець, Шапку збив на вуха І сміється, дмуха. Вітер-вітер-вітерець Скинув з даху папірець І полинув далі, Причепивсь до Галі. Віє просто їй в лице, Не пита, чи люба це, Смикає за стрічки Кісок невеличких. Хустку зняв із голови, Крикнув Галі: "Гей, лови!" І подавсь до лісу Вітерець-гульвіса.</i></p>	<p>Дітям для розвитку мислення та відношення до навчання <i>Допитливим, цікавим будь, не споглядай байдуже, – в Країну Знань велику путь долай уперто, друже! Усе, що пізнане колись, завчи, збагни глибоко: Країна Знань, як неба вись – красою вабить око!</i></p> <p>Для дітей, що не люблять робити фізичні вправи <i>Пташка ценькає в саду: годі спати, братику! Я хуленько з хати йду, Я роблю зарядку. Раз, два, раз, два! М'язи – наче тятива, бо робити звичні вправи гімнастичні!</i></p>

Це дуже гарна терапевтична дія, коли дитина внутрішньо чує й розуміє, що це виречення саме для неї, що їй самій такою потрібно бути, або не бути саме такою.

Одержавши своє виречення, дитина не просто зберігає його, не просто вчить напам'ять: у той день тижня, коли вона народилася (або в будь-який, встановлений учителем у випадку суботи або неділі), кожна дитина в класі читає перед усіма учнями свій вірш. Для дітей це дуже добре, жоден з них не упустить випадку прочитати перед усіма свій «особистий» вірш.

Написати «гарне» поетичне висловлення, присвячене конкретному учню, – непроста задача. Такий вірш не повинен бути тривіальним, він не може містити в собі лише прописні істини, не повинен

впадати в патетику або повчальність, дитячу солодкуватість або абстракцію. Не слід прагнути закласти в кожен вірш мораль. Якщо використаний образ досить прозорий і дохідливий, дитина зможе сама витягти з нього те, що їй треба.

В ідеалі зміст повинен бути чимось середнім між вже освоєним, добре знайомим дитині і тим, що вона зможе зрозуміти лише через якийсь час, але що вона вже інтуїтивно відчуває.

Дуже важливо, щоб зміст і форма відповідали віку дитини, для якої написаний вірш. Чим більш образним буде він, тим більше доступним виявиться для дитячого сприйняття. Починаючи із семирічного віку, діти добре сприймають саме образну картину віршів, де ідея виражена ненав'язливо.

Для молодшого віку можливе пряме звертання, використання «ти»; пізніше, коли дитина усвідомлює себе як особистість (приблизно з дев'яти років), стає припустимою форма вірша від першої особи («я»). Підлітки не люблять виставляти на загальний огляд свої труднощі і недоліки, уникнути цього вдається змінюючи «я» на «ми», це дозволяє говорити як би і від імені інших, що володіють такими ж недоліками.

Існує маса необхідних тем, варіантів для підбора висловлювання: корекція темпераменту, корекція різних рис характеру, виховання волі в дитини, його мислення, почуттів і безліч інших тем. Учителеві, що правильно працював рік з дітьми, не становить особливих труднощів побачити і визначити ті особливості дитини, які потрібно так чи інакше відобразити у висловленні. Найважливіше – щоб висловлення підбиралося з любов'ю до кожної маленької людини, тоді вона обов'язково відчує це, і ваше висловлення стане для нього дійсним подарунком!

Якщо про необхідність відміток у молодших і середніх класах можна дискутувати, то в старших класах вони є у визначеній мері необхідністю.

У старших класах у підлітків виникає потреба, щоб їхня праця була оцінена. Але при цьому вони найтоншим образом відчувають необ'єктивність. Якщо вчитель дозволяє собі ставити відмітки «зі стелі», а тим більше довільно, «під настрій» занижувати або завищувати їх, він ризикує назавжди втратити повагу учнів. Може бути, тут варто шукати корені багатьох проблем сучасної школи? З одного боку у дітей зневажливе відношення до балів (усе дуже умовно), з іншого - культ відмітки й уміння її одержати за будь-яку ціну (у прямому і переносному значенні).

Було б дуже добре, якби діти були привчені до точного і справедливого підходу з боку вчителів. Зрозуміло, що це вимагає від дорослого щоденної підвищеної уваги до кожного учня, конкретного знання його проблем.

Для досягнення більшої об'єктивності в ПНВК «Вільна школа «АСТР» було розроблено рейтингову систему, що містить певні критерії оцінювання. Головне – вона не обмежується оцінкою здатності до засвоєння матеріалу (що припускає звичайна система), а дозволяє розрізнити ступінь працьовитості, акуратності, наполегливості, а може бути і особливого таланту учня. При цьому обов'язкова і вербальна характеристика досягнень і невдач за даний період. І всі ці речі замикають коло – мотиви розвитку пізнавальної активності, пізнавальної діяльності і оцінювання навчальних досягнень учнів, що також характеризує діяльність освітнього закладу.

У процесі дослідно-експериментальної роботи:

– розроблено, апробовано та проаналізовано низка критеріїв, відповідні показники та інструментарії щодо оцінювання мотиву розвитку пізнавальної активності, оцінювання навчальних досягнень, самостійності та самоефективності учнів різних вікових груп, які навчаються в закладі освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою;

– на підґрунті педагогічної антропології розроблено та обґрунтовано методики розвитку мотивації щодо підвищення пізнавальної діяльності учнів різних вікових груп, які навчаються в закладах освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою, в системі науково-методичної роботи закладу загальної середньої освіти;

Дослідження світового та вітчизняного досвіду, наведений досвід дослідної роботи застосування вальдорфської педагогіки у освітньої діяльності ПНВК «Вільна школа «АСТР» дозволяє зробити висновок, що методи розвитку пізнавальної активності, пізнавальної діяльності та оцінювання навчальних досягнень учнів ефективні, допомагають уникнути негативних наслідків дидактогенних страхів і стресів та можуть бути застосовані у практичній діяльності Нової української школи.

Наснаги та удачі всім!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Педагогіка, спрямована у майбуття (до 100 річчя вальдорфської педагогіки), (2019) (уклад. В.П.Мітюхіна). Харків : Вид. група «Основа», 160 с.

Мітюхіна, В. П. (2018). Альтернативна педагогіка у партнерстві з тенденціями «Нової української

школи». *Управління школою* (34-36) - Харків : Вид. група «Основа»,.

Наказ МОНУ № 289 від 1 квітня 2022р. Додаток. ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86195/

Мітюхіна, В. П. (2022). Принципи формування освітнього середовища у вальдорфській школі. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (20 травня 2022 р.) / за заг. ред. В. В. Ягоднікової. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович. С. 32-35.

Мезенцев, О. І. (2016). Змістовно-методичний компонент гармонізації особистості в середовищі Вальдорфської школи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Вип. 20(1). С. 332-345. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20%281%29_33

Іонова, О. М. (2000). Науково-педагогічні основи навчально-виховного процесу в сучасній школі за ідеями вальдорфської педагогіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 36 с. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2000/00iomivp.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1

Steiner, R. (1990). *Erziehungskunst. Methodisch-Didaktisches* (GA 294). Dornach: Rudolf Steiner Verlag, 216 s.

REFERENCE

Pedahohika, spriamovana u maibuttia (do 100 richchia valdorfskoi pedahohiky), (2019) (uklad. V.P.Mitiukhina). Kharkiv : Vyd. hrupa «Osnova», 160 s.;

Mitiukhina, V. P. (2018). *Alternatyvna pedahohika u partnerstvi z tendentsiamy «Novoi ukrainskoi shkoly»*. Upravlinnia shkoloiu (34-36). Kharkiv : Vyd. hrupa «Osnova»,.

Наказ МОНУ № 289 від 1 квітня 2022р. Додаток. ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86195/

Mitiukhina, V. P. (2022). Принципи формування освітнього середовища у вальдорфській школі. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (20 травня 2022 р.) / за заг. ред. В. В. Ягоднікової. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович. С. 32-35.

Мезенцев, О. І. (2016). Змістовно-методичний компонент гармонізації особистості в середовищі Вальдорфської школи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Вип. 20(1). С. 332-345. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20%281%29_33

Іонова, О. М. (2000). Науково-педагогічні основи навчально-виховного процесу в сучасній школі за ідеями вальдорфської педагогіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 36 с. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2000/00iomivp.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1

Steiner, R. (1990). *Erziehungskunst. Methodisch-Didaktisches* (GA 294). Dornach: Rudolf Steiner Verlag, 216 s.

Vira Mityukhina,

methodologist of the NML of primary education of the department of preschool and primary education

KZVO "Odesa Academy of Continuing Education of the Odesa Regional Council",
Odesa, Ukraine

Olga Bodelan,

candidate of psychological sciences,
director of Odesa PNVK "Free School "ASTR",
Odesa, Ukraine

Oleksandr Chernis,

deputy director of Odesa PNVK "Free School "ASTR",
Odesa, Ukraine

DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY AND ASSESSMENT OF EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS OF STUDENTS OF WALDORF SCHOOL

Abstract. *The article examines the experience of exploratory-experimental pedagogical research on the subject of the development of motivation for cognitive activity and methods of evaluating the educational*

achievements of students in an educational institution using Waldorf pedagogy Odesa "Free School "ASTR". It was defined in the article identified methods, techniques and tools inherent in Waldorf Education, that have a positive effect on the development of cognitive activity of students in a Waldorf school. A discussion of criteria based on which methods of Waldorf pedagogy are possible and expedient to use in the activities of the New Ukrainian School was conducted.

Keywords: Waldorf Education, pedagogical research, development of motivation cognitive activity.

Дата надходження до редакції: 6.03.2023 р.

© Мітюхіна В.П., Боделан О.Р., Черніс О.С., 2023

УДК 159.923.2

Омельченко Анна Кузьмівна,

директор інклюзивно-ресурсного центру
Подільської міської ради Подільського району Одеської області,
практичний психолог,
Одеса, Україна

РОЗВИТОК САМОСТАВЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ З ООП У МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИНАХ

Анотація. У статті розглядаються передумови створення психологічної програми корекції самоставлення підлітків з особливими освітніми потребами з різним типом міжособистісних відносин. Авторка акцентує увагу на тому, що дуже часто, у підлітків з особливими освітніми потребами зі збереженим інтелектом низький рівень самоставлення. Така ситуація, за думкою авторки, збільшує ризик виникнення соціально-психологічної дезадаптації. Саме відчуття впевненості підлітка з особливими освітніми потребами у взаємодії з колективом однолітків забезпечує особистісний розвиток дитини. На основі отриманих даних розроблено та представлено корекційно-розвивальну програму тренінгу для системної роботи практичного психолога ІРЦ із дітьми підліткового віку щодо формування у них позитивного самоставлення. Основу корекційно-розвивальних занять склали психотехнічні вправи та ігри, спрямовані на зняття емоційної напруги та розвиток особистісного ресурсу, що дозволяє підвищити компетентність підлітків у відносинах з іншими людьми, розвинути рівень емпатії та групової взаємодії.

Ключові слова: самоставлення, Я-концепція, рефлексія, підлітковий вік, тренінг.

Одним із ключових моментів у розвитку особистості дитини в підлітковому віці є формування у неї самосвідомості, потреби усвідомити себе як особистість. У підлітка виникає інтерес до себе, свого внутрішнього життя, якостей власної особистості, потреба у самооцінці, зіставленні себе з іншими людьми. Він починає дивлятися у себе, прагне пізнати сильні і слабкі сторони своєї особистості. Потреба самосвідомості виникає з життя, практичної діяльності, що визначається зростаючими вимогами дорослих колективу. У підлітка виникає потреба оцінити свої можливості, щоб знайти своє місце в колективі.

В психології виділяють чинники, що безпосередньо впливають на формування самоставлення підлітків, а саме: поведінка батьків (стиль сімейного виховання), роль інших, взаємозв'язок самооцінки з соціально-психологічним статусом дитини, зв'язок самооцінки з педагогічною оцінкою. Під терміном «значущі інші» розуміються люди, які важливі або значущі для дитини внаслідок того, що вона відчуває їхню здатність безпосередньо впливати на її життя. Ф. Райс, показує, що значущі інші – це ті, хто грає у житті особистості головну роль. Відповідно до теорії Е. Еріксона (Stephens, 2023), у підлітковому віковому періоді значущими стають однолітки.

Особливості уявлень про себе є основними у розвитку та формуванні особистості підлітка. Малюючи образ свого «Я», підліток визначає свій шлях розвитку.

Метою нашого дослідження було складання психокорекційної програми розвитку самоставлення у підлітків з ООП з різним типом міжособистісних відносин.

Самоставлення особистості – найважливіше утворення особистості, а тому його форма, побудова та сутність можуть бути розглянуті лише в концепції справжніх актуальних взаємин суб'єкта, «суспільних ситуацій розвитку», а також у зв'язку із самореалізацією суб'єкта як особистості.

Огляд літератури. Самооцінювання підлітком себе передбачає певне знання себе, безперервну примірку своїх здібностей до умов існування, здатність самостійно встановлювати собі легководійсненні цілі, проводити оцінку своєї роботи та її результатів. Оцінювання себе підлітком відбувається з встановлення ступеня вимог, тобто. таких питань, які людина визначає собі у житті